

Żaneta TOMCZAK

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach

Wydział Humanistyczny

zaneta2802@o2.pl

WYCHOWANIE PATRIOTYCZNE A TRUDNOŚCI WYCHOWAWCZE WYSTĘPUJĄCE W PRZEDSZKOLU

ABSTRAKT: Wychowanie dzieci w przedszkolu jest bardzo ważnym i odpowiedzialnym zadaniem nauczycieli. Coraz częściej występujące trudności wychowawcze wśród dzieci sprawiają, że pracownicy przedszkola muszą posiadać profesjonalną wiedzę w tym zakresie, by pomóc dzieciom pozbyć się zachowań niepożądanych. Trudności wychowawcze są związane z zachowaniami dziecka odbiegającymi od przyjętych norm społecznych. Charakterystyczne jest dla nich niepoddawanie się zwykłym oddziaływaniom wychowawczym. Prezentowane badania obrazują specyfikę trudności wychowawczych z perspektywy nauczycieli pracujących z dziećmi w wieku przedszkolnym.

SŁOWA KLUCZOWE: dzieci, przedszkole, wychowanie, patriotyzm, trudności

PATRIOTIC EDUCATION AND EDUCATIONAL DIFFICULTIES AT PRESCHOOL

ABSTRACT: Bringing up children in kindergarten is a very important and responsible task for teachers. Increasing educational difficulties among children make kindergarten teachers gain professional knowledge in order to help children get rid of undesirable behaviour. Educational difficulties are related to the child's behavior that deviates from the adopted social norms. It is characteristic for them not to be exposed to ordinary educational interactions. The presented research illustrates the specificity of educational difficulties from the perspective of teachers working with pre-school children.

KEYWORDS: children, kindergarten, upbringing, patriotism, difficulties

WPROWADZENIE

Trudności wychowawcze współwystępują z procesem wychowania. Mogą dotyczyć rodziców, nauczycieli i innych osób zajmujących się wychowaniem zarówno w rodzinie, jak i w różnego typu placówkach. Wychowanie patriotyczne rozpoczyna się już od progu rodzinnego domu i towarzyszy dzieciom również w przedszkolu i w codziennym życiu. Patriotyzm jako miłość do Ojczyzny to przede wszystkim miłość, której przedmiotem jest społeczność jako wspólnota osób. Pierwszym i najważniejszym pomostem pomiędzy wychowaniem w rodzinie a placówką oświatową jest edukacja przedszkolna. Można stwierdzić, że patriotyzm to wartość bliska Polakom, według różnych badań większość czuje się z tym pojęciem emocjonalnie związana. Wiele osób twierdzi, że jest to wynikiem edukacji szkolnej i wychowania¹. Z analizy literatury psychologiczno-pedagogicznej oraz doświadczeń wychowawców wynika, że dla prawidłowego wychowania istotne jest, by od najmłodszych lat dzieci były poddawane prawidłowym oddziaływaniom wychowawczym. Zwiększa to szanse na sukces wychowawczy. Artykuł ma na celu przedstawienie trudności wychowawczych występujących w przedszkolu. Omówiony zostanie także problem odpowiedniego reagowania na takie zjawiska.

POJĘCIE TRUDNOŚCI WYCHOWAWCZYCH

Znaczeniowy zakres pojęcia trudności wychowawcze można w różny sposób ująć, w zależności od tego czy pod tą definicją rozumiemy głębokie formy nieprzystosowania czy także zachowania dzieci, które uniemożliwiają osiągnięcie zamierzonego celu wychowania.

Zazwyczaj badacze tego tematu unikają prezentowania definicji tego zjawiska, ograniczając się jedynie do opisów dzieci, które sprawiają trudności wychowawcze w różnych sytuacjach życiowych².

Można jednak określić trudności wychowawcze jako sposoby postępowania dzieci, które są niezgodne z kierunkiem wychowania i z tego właśnie powodu utrudniają pracę wychowawczą. Trzeba w tym miejscu zaznaczyć, że nie zalicza się do nich drobnych wykroczeń, które występują sporadycznie, ale takie które nie poddają się zwykłym oddziaływaniom wychowawczym i występują często.

PRZYCZYNY WYSTĘPOWANIA ORAZ OBJAWY TRUDNOŚCI WYCHOWAWCZYCH

W literaturze można wyróżnić dwa zasadnicze typy dzieci z trudnościami wychowawczymi:

- dzieci agresywne, złośliwe, które manifestują swoją postawę na zewnątrz i bardzo często popadają w konflikty z otoczeniem;
- dzieci lękliwe, nieśmiałe, które unikają kontaktu z otoczeniem.

¹ K. Henning, *Wychowanie patriotyczne. Pedagogika – polityka bezpieczeństwa – polityka historyczna*, Łódź 2017, s. 202.

² E. B. Hurlock, *Rozwój dziecka*, Warszawa 1961, s. 30.

Drugi typ dzieci z trudnościami rzadziej popada w konflikty z otoczeniem, ponieważ reagują na zagrożenie powstrzymaniem się od działania³.

Jeśli zaś chodzi o stopień złożoności występujących objawów, to trudności wychowawcze można podzielić na:

- wielo-objawowe – występują kiedy u dziecka jest stwierdzonych kilka objawów;
- jedno-objawowe – występują kiedy u dziecka występuje jedna manifestacja zaburzeń⁴.

Można wyróżnić trzy fazy za burzeń w zachowaniu dziecka:

- Pierwsza faza charakteryzuje się tym, że dziecko bezpośrednio reaguje na warunki środowiska albo ich zmianę. Jako przykładową sytuację można tu przytoczyć buntowanie się dziecka przeciwko zachowaniu ojca, kiedy traktuje on je zbyt surowo. Taka reakcja jest zazwyczaj bardzo impulsywna i spontaniczna, jednak za pomocą perswazji o niesłuszności dziecko można przekonać do konieczności zmiany swojego postępowania.
- W drugiej fazie dziecko przejawia bardzo skomplikowane reakcje na warunki zewnętrzne. Z tego powodu jego zachowanie jest z reguły dla otoczenia nieuzasadnione oraz niezrozumiałe. Jako przykład można tu podać sytuację, w której dziecko niepopularne w grupie zachowuje się agresywnie wobec młodszych i słabszych kolegów pomimo tego, że mu nie dokuczali. Gdy w rodzinie pojawiają się sytuacje konfliktowe, dziecko może reagować na nie dręczącymi snami albo tikami nerwowymi.
- Trzecia faza charakteryzuje się tym, że zaburzenie jest w takim stopniu zaawansowane, że następuje izolacja dziecka od grupy społecznej, np. przedszkolnej. Reakcje takiego dziecka są zupełnie nieadekwatne do bodźców.

Wymienione wyżej fazy zaburzeń w zachowaniu dzieci pozwalają na lepsze zrozumienie ich dynamiki oraz trudności wychowawczych, które są z nimi związane. Bardzo istotne jest aby dość wcześnie zauważyć zaburzenie u dziecka, zanim zostanie ono silnie utrwalone i spowoduje większą deformację osobowości dziecka⁵.

Jeśli chodzi o przyczyny występowania trudności wychowawczych to można je podzielić na dwie zasadnicze grupy:

- czynniki społeczno – wychowawcze;
- czynniki psychofizjologiczne i anatomiczne.

Obie te grupy są ze sobą powiązane oraz wzajemnie się warunkują. Niezauważone w porę czynniki psychofizjologiczne i anatomiczne mogą sprawić, że pozornie prawidłowe oddziaływania społeczno – wychowawcze pogłębiają niepożądane stany organiczne. Jako jeden z czynników psychofizjologicznych, który powoduje powstawanie trudności wychowawczych można wymienić nierównomierność w rozwoju dziecka. Można je określić jako odchylenia w pewnych zakresach od charakterystycznych dla większości dzieci w poszczególnych grupach wieku stanu rozwoju. U niektórych z dzieci w poszczególnych

³ A. Lewicki, *Jak powstają trudności wychowawcze*, Warszawa 1987, s. 53

⁴ Z. Krzysztosek, *Zarys pedagogiki dla nauczycieli przedszkola*, Warszawa 1975, s. 133

⁵ J. Konopnicki, *Zaburzenia w zachowaniu się dzieci a środowisko*, Warszawa 1984, s. 65

okresach rozwoju można zauważyć opóźnienia lub przyspieszenia dotyczące:

- rozwoju emocjonalnego;
- rozwoju słowno – pojęciowego;
- rozwoju fizycznego i ruchowego.

W każdym z wymienionych wyżej zakresów może wystąpić odchylenie od normy.

Niektóre z dzieci mogą szybko nauczyć się myśleć za pomocą pojęć i mówić, ale przy tym nie osiągają jeszcze pełnej sprawności ruchowej oraz fizycznej. Inne natomiast mogą wyróżniać się szybszym osiągnięciem sprawności ruchowej i fizycznej, podczas gdy ich rozwój słowno-pojęciowy opóźnia się. W rozwoju emocjonalnym może wystąpić analogiczna sytuacja. Jedne z dzieci mogą mieć wzmoczoną wrażliwość uczuciową, podczas gdy inne mogą charakteryzować się brakiem takiej wrażliwości.

Takie różnice mogą wynikać zarówno z właściwości układu nerwowego, głównie z dynamiki procesów nerwowych, jak i z oddziaływań środowiska, w którym wzrasta dziecko⁶.

W każdym człowieku można dostrzec dwa podstawowe procesy nerwowe: hamowanie i pobudzanie. Zaburzenia, które dotyczą dynamiki procesów nerwowych są wynikiem braku równowagi pomiędzy wspomnianymi wyżej procesami.

Najczęściej spotykanymi zaburzeniami procesów nerwowych są zahamowanie oraz nadpobudliwość psychoruchowa.

Nadpobudliwość ruchowa może występować w następujących sferach:

- uczuciowej;
- ruchowej;
- poznawczej.

Zaburzenia w sferze uczuciowej charakteryzują się najczęściej silnymi reakcjami emocjonalnymi, zwiększoną wrażliwością emocjonalną na bodźce, które pochodzą z otoczenia oraz wzmoczoną ekspresją uczuć. Dzieci z nadpobudliwością mają częste zmiany nastrojów – szybko przechodzą od śmiechu do płaczu, ich reakcje są nieproporcjonalne do bodźców i gwałtowne.

Często rodzice czy wychowawcy nieprawidłowo reagują na takie zachowanie u dziecka, karzą je, co w efekcie prowadzi do nasilenia zaburzonych zachowań⁷.

Jeśli chodzi o najbardziej zauważalne zaburzenia występujące u dzieci, to z pewnością są to zaburzenia w sferze ruchowej. Niemal w każdym miejscu ujawnia się ich potrzeba aktywności. Takim zachowaniom może towarzyszyć także tak zwany niepokój ruchowy. Charakteryzuje się tym, że dziecko siedzi w jednym miejscu, stale wykonuje ruchy wokół własnego ciała, macha nogami, wierci się czy obgryza paznokcie. Dziecko, które wykazuje nadpobudliwość ruchową potrzebuje stałego rozładowania ruchowego.

Zaburzenia dotyczące sfery poznawczej można zauważyć kiedy dziecko ma problemy

⁶ Z. Krzysztozek, *op. cit.*, s. 58.

⁷ A. Tutka, *Jak zrozumieć dziecko nadpobudliwe psychoruchowo*, „Blżej Przedszkola. Wychowanie i Edukacja”, Kraków 2002, nr 11, s. 12.

z koncentracją uwagi, z prawidłowym udzielaniem odpowiedzi, z percepcją wzrokową, słuchową. W tym przypadku wstępuje także wzmożony odruch orientacyjny, pochoptność i pobieżność myślenia. Dziecko, które ma takie problemy często nie reaguje na bodźce adekwatnie do ich znaczenia.

Przy stwierdzonej nadpobudliwości psychoruchowej mogą występować wszystkie wyżej wymienione objawy albo jedna grupa objawów może występować w przeważającej części, a pozostałe mogą być mniej nasilone.

Sytuacja życiowa oraz okres rozwojowy dziecka warunkuje rodzaj objawów, które przeważają przy nadpobudliwości. Objawy występujące u dzieci nadpobudliwych psychoruchowo mogą być postrzegane jako odmowa posłuszeństwa czy przejaw złej woli dziecka. Jest to bardzo mylne przekonanie. Dzieci te w silny sposób przeżywają bodźce napływające z zewnątrz, mają problem z koncentracją uwagi ponoszą tego negatywne konsekwencje⁸.

Wśród dzieci nadpobudliwych wyróżnia się te, które mają słaby typ układu nerwowego, tak zwane niestałe psychoruchowo. Nadmierny stan pobudzenia powoduje szybkie wyczerpanie komórek nerwowych, co wywołuje hamowanie obronne, aby za chwilę wrócić do stanu pobudzenia. Funkcjonowanie takich dzieci opiera się o bardzo charakterystyczną zmienność – od bardzo nasilonej aktywności i wydolności – do bardzo słabej.

Ogólny zły stan zdrowia dziecka lub choroby okresowe mogą także przyczyniać się do występowania trudności wychowawczych.

Układ nerwowy dziecka jest bardzo delikatny i wrażliwy zarówno na toksyczne działanie różnych chorób, jak i na czynniki, które bezpośrednio uszkodzają komórki nerwowe mózgu. Dlatego też dzieci po przebytej chorobie mogą zmienić swoje zachowanie. Z reguły po odzyskaniu pełni zdrowia objawy zanikają.

Jednak czasami dzieje się inaczej. Zmiany zachowania nie ujawniają się bezpośrednio po chorobie, ale dopiero po jakimś czasie. W takim przypadku dziecko zaczyna zmieniać swoje zachowanie w sposób stopniowy, który jest na początku często niezauważalny dla otoczenia.

Występują także sytuacje, kiedy zachowanie dziecka ulega zmianie zanim wystąpią pierwsze objawy choroby. Niektóre z nich przez długi czas nie ujawniają się poprzez widoczne dla rodziców objawy. Przykładem może być tu cukrzyca. Trudności wychowawcze czasami występują, gdy w organizmie dziecka jest obecna choroba narządów wewnętrznych, przykładowo zmiany zapalne nerek. W takich sytuacjach często dziecko nie może zlokalizować bólu i nie wie co jest powodem jego złego samopoczucia. Bywa wtedy rozdrażnione, przygnębione albo ma trudności z koncentracją⁹.

Trudności wychowawcze mogą mieć także naturę anatomiczną i psychofizjologiczną. Spośród tego typu czynników, które uszkodzają centralny układ nerwowy w okresie

⁸ *Ibidem*, s. 13

⁹ A. Popielarska, M. Mazurowa, *Dlaczego nasze dzieci sprawiają trudności wychowawcze*, Warszawa 1983, s. 156.

okołoporodowym lub płodowym można wymienić następujące:

- niewłaściwe odżywianie przyszłej matki;
- alkohol, leki, narkotyki;
- konflikt serologiczny rodziców;
- urazy mechaniczne w czasie ciąży lub porodu;
- choroby zakaźne¹⁰.

Można także wymienić kilka czynników społeczno-wychowawczych, które wpływają na występowanie trudności wychowawczych. Wśród nich można wymienić takie jak:

- wadliwe metody wychowawcze;
- nieodpowiednia atmosfera w rodzinie;
- struktura rodziny (wielopokoleniowa, jednopokoleniowa, pełna, rozbita, wielodzietna, jednodzietna);
- złe warunki materialne i mieszkaniowe;
- brak odpowiedniej opieki nad dzieckiem, niezaspokojenie potrzeby miłości, bezpieczeństwa czy potrzeb biologicznych¹¹.

Rodzina pełni podstawową rolę w rozwoju dziecka. To właśnie w niej występują najsilniejsze powiązania emocjonalne. Wszystkie potrzeby psychiczne i biologiczne dziecka są zaspokajane w rodzinie, dlatego też wszystkie nieprawidłowości w jej funkcjonowaniu odbijają się na psychice dziecka. W przypadku konfliktów między rodzicami, które wprowadzają w rodzinie atmosferę ciągłego niepokoju czy napięcia często występuje zachwianie równowagi emocjonalnej. Szczególnie źle wpływa na dziecko wychowywanie się w rodzinie rozbitej. W takiej sytuacji często występują nerwicowe reakcje czy stany lękowe. To powoduje u dziecka mniejszą sprawność intelektualną oraz złe samopoczucie.

Kiedy podstawowe potrzeby emocjonalne lub materialne nie są zaspokajane w domu rodzinnym, dziecko zaczyna mieć poczucie krzywdy oraz kompleksy. W takiej sytuacji pragnie poza domem czymś się wyróżnić, być obiektem czyjejs uwagi, a poprzez to odzyskać poczucie własnej wartości. Zazwyczaj takie dziecko jest gorzej ubrane, nie ma zbyt dobrych wyników w nauce więc trudno mu zwrócić na siebie uwagę poprzez pozytywną działalność. W takiej sytuacji zaczyna ono stosować akty agresji, które zwrócą uwagę dorosłych osób, a jemu nie sprawią większej trudności. Przykładem takiego zachowania może być pobicie kolegi, zniszczenie sprzętu w sali przedszkolnej czy zepsucie zabawki. Poprzez takie działanie dziecko zaczyna czuć się „ważne”, likwiduje swoje kompleksy. Można powiedzieć, że jest to pewnego rodzaju sposób na rekompensatę krzywd, których doświadcza w domu. Istnieje także drugi całkowicie odmienny sposób odreagowania na wcześniej wspomniane krzywdy. Dziecko może także zamknąć się w sobie, być załęcznione i bierne, izolować się od

¹⁰ M. Przetacznikowa, G. Makiełło – Jarża, *Psychologia wychowawcza, społeczna i kliniczna*, Warszawa 1979, s. 76.

¹¹ *Ibidem*, s. 77.

innych osób oraz nie podejmować dobrowolnie żadnego działania¹².

Należy zaznaczyć, że dom rodzinny ma ogromny i wielotorowy wpływ na rozwój dziecka. W skład tego wpływu wchodzi zarówno niezamierzone działania, które wynikają z sytuacji dnia codziennego, jak i świadoma praca wychowawcza rodziców.

W obecnych czasach coraz mniej rodzin jest w stanie zapewnić najmłodszym wszystkie warunki, które są niezbędne do prawidłowego rozwoju. Dzieci nierzadko dorastają w atmosferze przemocy i napięcia, przeżywając każdą kłótnię rodziców. Przez to są zastraszone, lękliwe oraz nieufne w stosunku do dorosłych. Tracą także radość życia i stają się do niego pesymistycznie nastawione. Aby przywrócić pozytywne myślenie i ufność do innych ludzi potrzeba dużo czasu¹³.

Niektórzy autorzy książek pedagogicznych twierdzą, że od czasu kiedy dziecko przyjdzie na świat to jego zachowania i reakcje kształtują postawę i zachowanie matki. Działa to także w drugą stronę – postawa dziecka jest zależna od zachowania rodziców. Postawę rodzicielską można w tym miejscu określić jako całościową formę ustosunkowania się obojga rodziców do zagadnień wychowawczych oraz dziecka. Niektórzy rodzice mogą mieć świadomość, że uczucia dziecka są bardzo ważne, podczas gdy inni będą je traktować jako drugorzędny członek rodziny. Takie przekonania wyznaczają nasze postawy, które wyznaczają wartości moralne oraz relacje z innymi¹⁴.

Rodzice, którzy są troskliwi i dojrzały wezmą jednak pod uwagę potrzeby i uczucia dzieci. Są oni skłonni do zapewnienia solidnej podstawy dla rozwoju dziecka oraz jego przyszłej niezależności. Można to określić jako pozytywne postawy rodzicielskie, które przedstawiają się w następujący sposób:

- postawa współdziałania;
- postawa uznawania praw;
- postawa akceptacji;
- postawa rozumnej swobody.

Można jednak wymienić także negatywne postawy. Dotyczą one rodziców, którzy dostarczają dziecku negatywne wzorce, które w dominujący sposób wpływają na życie dziecka. Do takich postaw można zaliczyć:

- postawę nadmiernie chroniącą;
- postawę unikającą;
- postawę nadmiernie wymagającą;
- postawę odrzucającą¹⁵.

¹² H. Spionek, *Problemy rozwojowe i wychowawcze wczesnego dzieciństwa*, Warszawa 1982, s. 188.

¹³ A. Popielarska, M. Mazurowa, *op. cit.*, s. 201.

¹⁴ M. Kalińska, *Postawy rodzicielskie i ich wychowawcze konsekwencje*, Bliżej Przedszkola. Wychowanie i Edukacja, Kraków 2002, nr 12, s. 5.

¹⁵ M. Ziemska, *Postawy rodzicielskie*, Warszawa 1969, s. 25.

Rodzaje trudności wychowawczych w grupie dzieci przedszkolnych wydają się być powiązane ze specyfiką tego etapu rozwoju człowieka. W okresie przygotowującym kilkulatek do rozpoczęcia nauki w szkole, dziecko stopniowo nabywa oraz kształtuje umiejętności związane z samodzielną regulacją swojego postępowania, a także sukcesywnie rozwija swoją samodzielność. Musi nauczyć się funkcjonowania w środowisku wykraczającym poza dobrze poznane otoczenie domowe, w związku z czym przyswaja nowe wzory działania, podejmuje próby zrozumienia jego sensu, a także opanowuje zakres dopuszczalnych zachowań. Wszystko to sprawia, że postępowanie przedszkolaka zaczyna nabierać charakteru społecznego.

TRUDNOŚCI WYCHOWAWCZE W MIEJSKIM PRZEDSZKOLU NR 3 W SIEDLCACH

W celu zbadania trudności wychowawczych, jakie występują w Miejskim Przedszkolu nr 3 w Siedlcach przeprowadziłam wywiad z dwiema nauczycielkami dyplomowanymi wspomnianej wyżej placówki przedszkolnej – Panią Moniką Olędzką, która jest opiekunem trzylatków oraz Panią Iwoną Grzegorzycy, opiekunką grupy pięciolatek.

Wywiad zaczęłam od bardzo ogólnego pytania dotyczącego tego jak wygląda praca z dziećmi przedszkolnymi. Pani Monika odpowiedziała, że polega ona zarówno na nauczaniu dzieci czynności samoobsługowych, społecznych, jak i ogólnych informacji o otaczającym świecie. Z kolei Pani Iwona stwierdziła, że jest to zadanie wymagające dużej cierpliwości zarówno do wychowanków, jak i do rodziców, ponieważ w dzisiejszych czasach są oni bardzo wymagający i często wymagają, żeby dziecko wychowywało się przede wszystkim w przedszkolu. Sami narzekają na brak czasu z uwagi na pracę i dużo spraw na głowie dlatego chcą, aby dzieci nauczyły się być „grzeczne” w przedszkolu, a nie w domu.

Spytałam także o ich zdanie w sprawie roli, jaką spełnia przedszkole w wychowaniu i rozwoju dziecka. Obie stwierdziły, że placówka przedszkolna daje pewnego rodzaju podstawę dzieciom do funkcjonowania w świecie społecznym oraz uczy samodzielności. Przygotowuje także do podjęcia nauki w szkole i rozwija talenty wychowanków. Przedszkole rozwija także umiejętność współpracy z innymi osobami oraz rozpoznawania potrzeb zarówno swoich, jak i innych ludzi.

Kolejne pytanie dotyczyło najczęściej występujących trudności wychowawczych w przedszkolu. Pani Monika przyznała, że spotyka się z kilkoma rodzajami takich trudności. Najczęściej dzieci mają problem z agresją lub nadpobudliwością psychoruchową. Zdarzają się także dzieci bardzo lękliwe, ale jest ich zdecydowanie mniej. Pani Iwona odpowiedziała podobnie. Uważa, że zaburzenia związane z nadpobudliwością wynikają przede wszystkim z obecnego rozwoju cywilizacyjnego. Dzieci mają dostęp do różnego rodzaju gier na telefonach, tabletach, które naśladują podczas zajęć w przedszkolu, zazwyczaj biegając i krzycząc. Z tego też często wynika agresja zarówno fizyczna, jak i słowna. Gry, które rodzice udostępniają dzieciom często są nieprzystosowane do ich wieku, zawierają

brutalne sceny, z których dziecko szybko uczy się agresji.

Wypowiedź Pani Iwony skłoniła mnie do pytania o sposób radzenia sobie z agresywnymi zachowaniami dzieci. Nauczycielki zaczęły opowiadać, że w takich sytuacjach zazwyczaj zwracają się do dziecka po imieniu, a potem rozmawiają z nim o jego złości. Starają się żeby dziecko nie postrzegało siebie jako złej osoby, ale żeby zrozumiało, że tylko jego czyn był zły. Analizują także z przedszkolakiem jego czyn i wskazują właściwe rozwiązanie. Często wzbudza się także w takim dziecku zainteresowanie poprzez różne gry i zabawy, w których czasami stara się zawrzeć propozycję rozwiązania konfliktu. Nauczycielki wskazują przede wszystkim na rozmowę. Jeśli taka pogadanka z dzieckiem przez dłuższy czas nie przynosi skutków podejmują rozmowę z rodzicami.

W następnej części wywiadu Pani Monika wypowiadała się o skuteczności rozmów z rodzicami dziecka o jego agresji. Rodzice w różny sposób reagują na taką rozmowę, ale z reguły przyznają nauczycielce rację i starają się rozwiązać problem. Wychowawczynie często podczas takiej rozmowy uświadamia rodzicom co może mieć wpływ na takie zachowanie dziecka. Zwraca uwagę na znaczenie i wpływ oglądanych programów telewizyjnych na zachowanie pociechy. Proponuje rodzicom oglądanie programów wraz z dzieckiem i kontrolowanie czy nie ma w nich treści agresywnych. To samo dotyczy gier komputerowych. Zdarzało się, że rodzice przychodzili po jakimś czasie do nauczycielki i stwierdzali, że rzeczywiście gry i programy telewizyjne, które dziecko oglądało zawierały dużo agresji. Zauważyli też, że dziecko naśladowało bohaterów tych programów poprzez krzyki i bieganie, a niekiedy nawet bicie młodszego rodzeństwa.

Kolejne pytanie dotyczyło współpracy z dzieckiem lęklwym. Obie nauczycielki pracowały z takimi dziećmi. Pani Monika stwierdziła, że takie dzieci często odmawiają udziału w zajęciach zespołowych. Wtedy pozwala ona dziecku na moment odpoczynku w zabawie indywidualnej. Następnie stara się stymulować takie dziecko do działania w ramach wykonywania prac społecznie użytecznych w grupie. Druga nauczycielka nie dopuszcza z kolei do sytuacji stresowych, gdyż takie dziecko bardzo szybko pod wpływem stresu zamyka się w sobie. Ważne jest też dostosowanie zadań do możliwości dziecka, ich wykonywanie nie może mieć miejsca w atmosferze zbyt wielkiego nacisku, aby nie spowodować zahamowania.

PODSUMOWANIE

Reasumując dotychczasowe rozważania można stwierdzić, że wychowanie dzieci w przedszkolu jest bardzo ważnym i odpowiedzialnym zadaniem nauczycieli. Wprowadzenie elementów patriotyzmu w proces wychowania jest także bardzo istotne. Wychowanie patriotów jest procesem długotrwałym i zaczyna się już od najmłodszych lat, gdyż żywa wyobraźnia małego dziecka, duża wrażliwość emocjonalna, zaciekawienie światem sprzyja kształtowaniu obrazu Ojczyzny, który pozostaje na całe życie. Od tego, jaki obraz Ojczyzny ukształtuje się w umyśle i sercu dziecka, zależeć będzie, czy wejdzie ono w dorosłe życie

świadome swojej tożsamości narodowej, pełne przywiązania do kraju ojczystego i ludzi w nim żyjących, wrażliwe na sprawy i zmiany dokonujące się w Polsce. Coraz częściej występujące trudności wychowawcze wśród dzieci wymagają, aby pracownicy przedszkola mieli profesjonalną wiedzę w tym zakresie i pomagali dzieciom pozbyć się zachowań niepożądanych. Wywiad z pracownikami przedszkola ukazał, że nie ma jednej najbardziej efektywnej metody wychowania, którą stosowanie zapewnia sukces w placówce przedszkolnej. Wszystkie z metod są bardzo ważne, gdyż wzajemnie się uzupełniają.

BIBLIOGRAFIA

- Henning Konrad. 2017. Wychowanie patriotyczne. Pedagogika – polityka bezpieczeństwa – polityka historyczna. Łódź: Wydawnictwo Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi.
- Hurlock Elizabeth. 1961. Rozwój dziecka. Warszawa: WSiP.
- Kalińska Małgorzata. 2002. Postawy rodzicielskie i ich wychowawcze konsekwencje, „Bliżej Przedszkola. Wychowanie i Edukacja”. Kraków: Wydawnictwo mama, tata i ja, nr 10.
- Konopnicki Jan. 1984. Zaburzenia w zachowaniu się dzieci a środowisko. Warszawa: PWN.
- Popielarska Aniela, Mazurowa Mieczysława. 1983. Dlaczego nasze dzieci sprawiają trudności wychowawcze. Warszawa: PZWL.
- Krzysztozek Zofia. 1975. Zarys pedagogiki dla nauczycieli przedszkola. Warszawa: PZWS.
- Tutka Andrzej. 2002. Jak zrozumieć dziecko nadpobudliwe psychoruchowo, „Bliżej Przedszkola. Wychowanie i Edukacja”. Kraków: Wydawnictwo mama tata i ja, nr 11.
- Lewicki Andrzej. 1987. Jak powstają trudności wychowawcze. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Przetacznikowa Maria, Makiełło-Jarża Grażyna. 1979. Psychologia wychowawcza, społeczna i kliniczna. Warszawa: WSiP.
- Spionek Halina. 1982. Problemy rozwojowe i wychowawcze wczesnego dzieciństwa. Warszawa: Książka i Wiedza.
- Ziemska Maria. 1969. Postawy rodzicielskie. Warszawa: Wiedza Powszechna.